

O PODJELI KRČKIH GOVORA *

Podjelom krčkih govora bavili su se poblize I. Milčetić, J. Vajs i K. Meyer. Prvi je od njih u radu o narječjima Kvarnerskih otoka¹ pružio opća obilježja govora Krka, Cresa, Lošinja, Silbe i Oliba, ali se nije potarao, da potanje raspodijeli pojedine dijalekatske skupine niti je objasnio njihove međusobne odnose srodnosti; naveo je samo, da se već na temelju razvoja praslavenskih poluglasova u jakom položaju i drugih gramatičkih osobina krčki govori mogu ovako grupirati: 1. Vrbnik i Omišalj; 2. Dobrinj; 3. Dubašnica, Baška, Punat i Poljica. Više od toga nije Milčetić, što se podjele tiče, ništa posebno utvrdio, jedino je upozorio, da su stanovnici iz prve od navedenih skupina zapravo *najstariji* sloj pučanstva Kvarnerskih otoka, te da su možda nekad pripadali kajkavskom jezičnom području.²

O odnosu između starijega i mlađeg pučanstva isti autor potanje govori u članku pod naslovom *Otok Krk*,³ gdje jasno ističe, da su stanovnici Dubašnice i Poljica – u suprotnosti s vrlo starim stanovništvom u Dobrinju, Omišlju i Vrbniku – potomci došljaka. Milčetić doduše ne navodi dokaze u prilog svojih tvrdnji, ali – usporedivši spomenuti članak s radom o dijalektima Kvarnerskih otoka – lako ćemo opaziti, da njegovo razlikovanje dviju skupina stanovništva, tj. *starijeg* i *mlađeg* sloja, nipošto nije bilo bez temelja.

J. Vajs je svojoj raspravi o najstarijem hrvatsko-glagoljskom brevijaru⁴ dodao i kartu krčkih govora, ali prave osnove za dijalekatsku po-

* Iz osobitoga pijeteta prema zaslužnomu poljskomu lingvistu Mieczysławu Małeckomu, koji je većinu svojih radova posvetio istraživanju našega govora i naših dijalekata, redakcija Filologije u ovom slučaju izuzetno odstupa od načela da ne štampa prijevode stranih djela. Čini to posebno još i stoga što su ovdje posrijedi krčka narječja, od kojih se neka smatraju našim najstarijim narječjima, a baš su ta relativno najmanje obrađivana.

¹ Čakavština Kvarnerskih otoka, Rad CXXI (1895), 92–131.

² l. c. str. 102.

³ Otok Krk, Vjestnik hrv. ark. društva VI (1884) 20 i dalje.

⁴ »Najstariji breviář chorvatsko-hlaholsky«, Praha 1910.

djelu nije ni on utvrdio kako treba. On razlikuje na Krku tri dijalekatske skupine: 1. sjeveroistočno narječje (Omišalj, Risika, Garice*, Vrbnik, Kampelje); 2. »podnarječje« dobrinjsko (Dobrinj, Polje, Sv. Ivan, Gabonje**, Kras); 3. jugozapadno narječje (Njivice, Sv. Vid, Malinska, Dubašnica, Poljica, Glavotok, Linardići, Vrh, Kornić, Sv. Fuska, Krk, Punat, Draga Bašćanska, Baška, Stara Baška). Ta podjela – kako ću to dalje prikazati – malo se razlikuje od moje, ali dijalektska obilježja, što ih je pružio autor, i koja imaju da opravdaju tu, a ne drugu koju podjelu krčkih govora, nažalost, posve su nedovoljna. Dosta je spomenuti, da – pored značajnih bitnih obilježja za pojedine krčke govore (npr. razvoj poluglasova, *l*, *r*) – nalazimo i zajednička obilježja svima tim govovima (npr. razvoj *ě, *e), a i takva, za koja autor i ne kaže, da li su zajednička svima krčkim dijalektima ili samo nekima (npr. prefiks *vi-* ili tip *smoki*).⁵ Razumije se, da to ne umanjuje vrijednost *filološkog* dijela rasprave, te da za izneseni pokušaj diobe krčkih govora možemo biti samo zahvalni zaslužnom istraživaču glagoljske književnosti.

Vidimo, dakle, da su se i Milčetić i Vajs samo prigodno, a prema tome i površno pozabavili podjelom krčkih dijalekata. U svojoj raspravi posećenoj krčkoj čakavštini⁶ prvi se posebno pozabavio tim problemom tek K. Meyer, koji je u odužem poglavlju iznio svoja zapažanja oko grupacije govora na tom otoku. Svoje izvode autor ilustrira posebnom dijalekatskom mapom, na kojoj je naveo 10 izofona. Na temelju rasprostranjenosti tih 10 različitih fonetskih obilježja autor tu razlikuje 15 govora; pri tome ističe, da se na temelju znanstvenih kriterija ne može provesti druga podjela, jer je povezivanje navedenih govora u veće dijalekatske skupine nemoguće.⁷

S iznijetim Meyerovim pokušajem grupiranja krčkih govora ne mogu se složiti, a temeljne su razlike u našim pogledima u tome što: 1. Mayer nije iznio sve razlike, koje postoje među krčkim dijalektima, nego se obazirao samo na fonetska obilježja (ni njegov navedeni popis izofona nije iscrpan); 2. autor je svim izofonama dao *jednaku* važnost, ne razlikujući pretežno važne starije jezične pojave od novijih, kao ni važnija obilježja od onih manje važnih; 3. posljednji napokon razlog neslaganja naših pogleda proizlazi iz razlike u govornome materijalu, što smo ga mi odabrali. Taj razlog nije najmanje važan, ali – s obzirom na prve dvije tačke – on prelazi na drugi plan. Bitnu razliku u gledanju na dijalekatsku podjelu vidim prije svega u tome, što Meyer promatra izoglose sa čisto opisnoga (sinhroničnoga) stajališta, a ja s historijskoga; on uzima sve izoglose kao jednako važne, a ja ih vrednujem.

* Selo se zove Gārica, a ne Garice! – [I nadalje će moje opaske pod crtom (fusnote) biti označene zvjezdicama, a opaske Malečkoga brojkama. Osim toga, gdje god Malečki ima Aleksandrovo, ja sam za to mjesto svuda zadržao pravo njegovo ime – Punat].

** Nije Gabonje, nego Gābonjin!

⁵ l. c. str. 6.

⁶ Untersuchungen zur Čakavština der Insel Krk (Veglia), Leipzig 1928.

⁷ l. c. str. 47.

Pri određivanju dijalekatskih granica treba, kako sam već spomenuo, postupati na ovaj način: Prije svega treba temeljito upoznati *čitav gramatički sistem* govora, koje istražujemo, i iscrpsti sve moguće razlike, koje postoje među njima; od njih dajem prednost fonetskim obilježjima, kojih se pojava sama po sebi odražuje u drugim dijelovima gramatike. Ta obilježja, prije svega dakako fonetska, treba postepeno grupirati k r o n o l o š k i, čime ćemo postići najvažniji kriterij za njihovu podjelu na važnija i manje važna.⁸ Poznato je, da o jezičnom srodstvu ne odlučuje zajedničko održavanje arhaizama, nego nove zajedničke promjene; kod njih je potrebno nejednom svraćati pozornost ne toliko na konačni rezultat promjena, koji može biti ponešto različit, koliko na zajedničku kao i različitu razvojnu tendenciju.

Za važnost nekog obilježja govori često i njegova rasprostranjenost; kada, naime, utvrdimo, da se stanovita promjena pojavila na veoma malome području, ne trebamo je – kao malone individualno svojstvo – ni uzimati u obzir pri tretiranju većega jezičnog teritorija.

Temeljiti prikaz opsega izoglosa i interpretacija njihova toka – konačni je stadij u provedbi dijalekatske podjele. Nemoguće je ipak pristupiti toj interpretaciji bez temeljita poznavanja povijesti, zemljopisa i etnografije područja, koje se obrađuje, jer tek na temelju podataka ovih triju pomoćnih znanosti možemo bez bojazni primijeniti metodu jezične geografije, kodificirane i ponešto modificirane tzv. neolingvističkom školom.

Krčke govore nastojim podijeliti na temelju različitih rasprostranjenosti ovih jezičnih svojstava: 1. čuvanje staroga položaja naglaska ili djelomični nestanak kratke oksitoneze; 2. $\bar{a} > \bar{a}$ ili $\bar{a}$ ($^u\bar{a}$); 3. $*\bar{o}, *b > a$ ili druge njihove reflekske; 4. $\check{e} > e$ ili i u part. pret. akt.; 5. $*\check{l} > u$ ili druge reflekske; 6. $*r > r$ ili er ; 7. $\check{l} > l$ ili j ; 8. $-l > -l$ ili ništa; 9. $-g > -g^k$ ili $-x$; 10. $-*t\check{o}j > -tj$ ili $-t$; 11. $*v\bar{o} > v, va$ ili u ; 12. tip *lokva* ili *loki*; 13. tip *zelje* ili *zeli*; 14. tip *noge* ili *nogi* = gen. sing. i nom. pl. fem.; 15. završetak $-u$ ili $-un$ u instr. sing. fem.

Uspoređujući moju skupinu obilježja s Meyerovim popisom, vidjet ćemo, da je prema njegovim izofonama, kod mene otpao razvoj $*stj$ ($*skj$) $> \check{skj}$, jer se – prema mojim bilješkama – na čitavu području⁹ postojano javlja $\check{st} > *stj$ ($*skj$), kao i cakavizam, jer se ograničuje samo na jedno mjesto,¹⁰ a osim toga, ta pojava, kao posljedica tuđega,

⁸ Kao važna potrebno je uopće uzimati ona obilježja, koja mogu bacati svjetlo na međudijalektalne veze srodnosti; stoga ne mogu ni obilježja, koja nastaju kao posljedica susjednih utjecaja, imati važnije uloge pri grupiranju dijalekata.

⁹ Meyer donosi izgovor $*\check{skj} < *stj$ ($*skj$) za mjesto Omišalj, što bi bio jedinstven slučaj na čitavu području čakavskoga narječja. Kao dokazni materijal navodi dva primjera: *ogniške* (ognjište) i *güškerica* (gušterica); prva se od tih riječi u Omišlju uopće ne upotrebljava, jer u tome dijalektu ona glasi *komîn*, a drugu sam u Omišlju zabilježio kao *küšt'erica* (tj. s početnim *k*, a ne *g*); ta dakle dva primjera ne samo da ne potvrđuju izgovor $\check{skj} < *stj$ ($*skj$), nego pobuđuju ozbiljnu sumnju u pogledu njegova postojanja. I pored dužega boravka u Omišlju, ni jednom mi se nije pružila prilika da zabilježim primjer sa skupinom $\check{skj}$, nego samo sa $\check{st} < *stj$ ($*skj$).

¹⁰ Ovamo ide Nova Baška sa zaseocima Batomalj i Jurandrov.

i to kasnijeg utjecaja, ne može osvijetliti geneze dijalekata, o kojima je ovdje riječ. Umjesto toga dodao sam fonetskome Meyerovu popisu razvoj $\bar{a}$, $*\bar{e}$ u stanovitoj gramatičkoj kategoriji i $-*t\bar{o}j$ – sa svima prije nabrojenim nefonetskim obilježjima.

Uzimajući u obzir historijski razvoj, kao i današnju rasprostranjenost prije označenih obilježja, razlikujem na Krku dvije temeljne skupine dijalekata: I jugozapadni govori i II sjeveroistočni. Prva od tih skupina tvori *prosječni* tip čakavskoga narječja, druga pokazuje niz *individualnih* obilježja, koja se razlikuju od goleme većine čakavskih narječja. Granica između tih dviju skupina ide manje–više duž puta Omišalj–Krk, ali na nekoliko kilometara pred mjestom Krkom skreće na istok, da obuhvati južni dio otoka, koji pripada I skupini. Pogranične su tačke prve skupine sa sjevera na jug ova mjesta: Njivice, Sv. Vid, Vrh, Lakmartin, Kornić, Punat i Draga. Uzduž te linije teku izoglose, na kojima se osniva podjela krčkih govora na dvije glavne skupine:

1. U I skupinu $*\bar{o}$, $*b > a$, tj. onako, kako je to normalno u čakavskom narječju, u II skupini poluglasovi u jakom položaju pokazuju drugi razvoj, nego kod goleme većine čakavskih narječja; oni na tome dijelu Krka daju u nekim govorima $e||\bar{a}$, u drugima $* o||\bar{a}$, što zavisi – kako je to već pokazao Oblak¹¹ – o duljini sloga: u izvorno dugim javlja se a , u kratkima – zaviso o dijalektu – susrećemo e ili $o.*$

2. Naporedo s razvojem poluglasova ide u krčkim govorima također i razvoj $*\bar{l}$, koje u I skupini $> u$, tj. jednako kao kod svih čakavskih narječja, a u II skupini $*\bar{l} > \bar{l}$, $e(l)$, o , što je i za čakavske govore rijetkost. Glede dokaznoga materijala upućujem na Oblakov članak o $*\bar{l}$ u slavenskim jezicima,¹² kao i na spomenutu Milčetićeve i Meyerovu raspravu.

Jedino u južnom dijelu I skupine susrećemo pored načelnoga prijelaza $*\bar{l} > u$ isto tako *malobrojne* primjere drugoga razvoja $*\bar{l}$, što bi se moglo pripisati posuđivanju riječi, to više, što se $\bar{l}$ javlja gotovo stalno samo u tim riječima¹³; tome treba dodati, da se i u II skupini katkada susreću primjeri sa $u < *\bar{l}$. Moguće je isto tako, da je izgovor $\bar{l}$ (odnosno el , $al < *\bar{l}$) jedini znak, da je II skupina nekad dopirala nešto dalje prema jugu i tek ju je drugi val kolonizacije (tj. I skupina) potisnuo prema sjeveru. Možda će specijalna ispitivanja moći da uklone te nesigurnosti.

3. U II skupini sačuvao se u gen. sing. fem. i nom. pl. fem. imenica tvrdih (nepal.) osnova (a s time i u akuz. pl. fem.) stari završetak $-i$

* Samo u dobrinjskom, sa svim selima, koja Dobrinju jezično pripadaju.

** Nije još uvijek konačno utvrđeno (osim u genitivima plurala) te će biti potrebno da se dijalektolozi tim problemom još malo pozabave (dân – donšnji, ali – blagdön i sl.).

¹¹ Die Halbvokale u. ihre Schicksale in den südslav. Sprachen, Archiv f. slav. Phil. XVI (1894) 153–97, odnosno 172–4.

¹² Zum silbenbeldenden l im Slavischen, Archiv f. slav. Phil. XVI (1894) 198–209, odn. 199–202.

¹³ Najčešće u 4 riječi, kao npr. u Staroj Baški: *ml'žen, d'algo, ja še šalcévan, ja še obalcévan*; obilan materijal navodi Oblak l. c. str. 200–1.

(< -*y), a u I se skupini pojavio novi završetak tih padeža (-e) pod utjecajem mekih osnova, npr. *kozi* nom. pl., z *Riki**, *čarti** nom. pl. i gen. sing.; *sestri* akuz. pl. (Gabonjin), *kràve* gen. sg. i nom. pl. *májke* gen. sg. (Bogovići), *ribe* nom. pl. *vodé* gen. sing. (Linardići). Arhaični završetak -i čuva se na čakavskom području pretežno u ekavskim govorima, a već samim tim javlja se dosta rijetko, jer je u ekavsko-ikavskim i ikavskim govorima nadvladala snaga analogije prema mekim osnovama.

4. Završetak instr. sg. fem. u I je skupini -u, a u II -un, npr. z *rúku*, z *matíku*, z *glá'vu*, pod *zēmju* (Sv. Vid), *š šeštrú*, z *matíku* (Batomalj), z *glavún*, z *oštaríjun*, z *dicún* (Kras)**.

5. Zadržavanje staroga završetka -i < -*y u II skupini u nom. sing. fem., u I je skupini noviji završetak -va, koji gotovo bez izuzetka prevladava u čakavskom narječju, npr. *loki*, *krūši*, *criki*, *beči*, *tilki*, *brīti*, *smoki*, *guži*, *žuki* (Garica D.), *drēti*, *boči**** (Dobrinj), *crikva*, *lókva*, *smókva* (Linardići).

6. Tip *zelje* itd. u I skupini, u II je skupini sažeti tip *zeli* itd. npr. *kamení*, *grozdoví*, *ūli*, *tīni*, *ūfaní*, *veséli***** (Garica G.), *zeli*, *kamení* (Dobrinj), *kamēnje*, *vesēlje* (Bajčići). Tip *zelje* prevladuje u čakavskim govorima.

Navedenih 6 izoglosa teče tačno duž granice I i II skupine.¹⁴ Opisana obilježja odrazuju ne samo arhaični karakter II skupine, nego istodobno pokazuju, da je njen razvoj već za rane pračakavske epohe išao drugom linijom, nego ostatak toga narječja; govori I skupine predstavljaju, naprotiv, *prosjecan* tip čakavskih dijalekata.

Tako se načelno prikazuje podjela krčkih govora u najdavnijem historijskom prosjeku, koji se javio poslije pračakavske epohe. Oštrina te granice u neznatnoj se mjeri izgubila u toku vremena s ovih razloga: 1. U svezi s tzv. vlaškom kolonijacijom pojavile su se u sastavu govora zapadnoga dijela otoka neke nove razvojne tendencije, koje su izazvale raspadanje I skupine na čiste čakavske govore ili južne i na čakavske govore sa stanovitim štokavskim natruhama ili zapadne. 2. Zbog bliska susjedstva I i II skupine pojavilo se djelomično saživljavanje tih dviju dijalekatskih skupina, što se grafički prikazuje u obliku nazubljenja izoglosa, koja reprezentiraju novije jezične pojave. 3. Treći se razlog nalazi u organskom međusobnom diferenciranju nekad identičnih govora, čemu isto tako nejednom pridonosi geografski položaj; i tako su se kao rezultat organskoga razvoja zacrtali u sustav II skupine - gotovo od samoga početka njezina postojanja - dva različita tipa: dobrinjski i omišaljsko-vrbnički, ali taj posljednji baš zbog geografskog položaja,

* Nije, nego z *Riki*, *hārti*!

** Samo: s *glāvún*, s *oštaríjun*, s *dicún*!

*** U Dobrinju je samo: *boči*, *loki*, *criki*, *smoki*, *guži*, *žuki*, a tako je i u Garici, i na ostalom vrbničkom području, osim dakako - *beči*.

**** Zapravo: *grozdoví*, *ūli*, *tīni*, *ūfaní* i *vesēl'ji*!

¹⁴ Na priloženoj mapi skupna izoglosa br. 1 i izomorfa br. 8 (s obzirom na Njivice, koje imaju završetak -un).

koji uzrokuje potpuno pomanjkanje dodira tih dijalekata, morao se, izišavši iz kolosijeka, raspasti u dva govora: omišaljski i vrbnički.

Sada ću se pozabaviti rezultatom prvoga od tih razloga, tj. podjelom I skupine na južne govore – čisto čakavske (I A skupina) i zapadne govore – čakavsko-štokavizirajuće (I B skupina).

1. I A skupina pokazuje staro stanje naglasaka, kako ga susrećemo u tipovima:¹⁵ a) *dūšā*, b) *ženā*, c) *sūdāc*, d) *potòk*, e) *vodē*, f) *lopāta*, npr. *młikò*, *pēsāk*, *sūdāc*, *trāvā*, *glāvā*, *dobrò*, *važgāt*, *netjāk**, *s kosū*, *zi matiku*, *govorēla* (St. Baška). Identičan položaj – što se tiče staroga mjesta naglasaka – pokazuje i čitava II skupina, npr. *zīmā*, *njāzłò*, *dlētò*, *rūkā*, *sestrī* – akuz. pl., *na vrǔū*, *netjāk** (Dobrinj), *me glā*, *vīnā* – gen. sing., *zīmā*, *šlovīk*, *rečemò* = l. pl. (Garica G.).

U I B skupini javljaju se stanovita odstupanja od gore spomenutoga arhaičnog i istodobno općečakavskog stanja naglasaka, što svjedoči o strujanju nekih novih akcentatskih tendencija na području zapadnih govora. Ovamo ide posvudašnje povlačenje u čitavoj skupini kratkoga naglasaka (´) sa posljednjega sloga na pretposljednji dugi u obliku ´ (tip: a i c), a istodobno i tendencija nestajanja kratke oksitoneze štoviše i na pretposljednjem kratkom slogu, ukoliko je prvotno naglašeni slog otvoren (tip: b). Zatvoren izgovor (tip: d) zadržava stalno staro mjesto naglasaka slično kao i tipovi spomenuti pod c i f.

Ističem, da jedino pretposljednji dugi slog, ispred kratkoga naglašenog, *uvijek* povlači naglasak na sebe (– ´ > ´ ´), i pri kratkoći sloga pred naglaskom u tima samim govorima, štoviše u tome pojedinom slučaju, kratka se oksitoneza sad čuva, sad nestaje, ili se oblici tipa *ženā* i *žēna*¹⁶ javljaju paralelno, npr. *dēla*, gen. sing., *dīte*, *dlēto*, *rētki*, nom. pl., *sīrak*, *slīpac*, *srēda*, *svīt'a*, *vēnac*, *zvězda*, *kōza*, ali *drugđi*, *gorī**, *kadi*, *ondī* (Malinska).

Zapadna granica, do koje se čuva staro mjesto naglasaka teče manje-više duž ceste Omišalj–Krk; kao granične tačke stare akcentuacije javljaju se mjesta: Omišalj, Rasopasno, Gabonjin, Garica, Punat. Seoca: Lakmartin, Muraj i Kornić, koja leže blizu samoga Punta, pripadaju već tipu zapadnih govora (I B).

Obje se skupine razlikuju ne samo po mjestu naglasaka, nego i tempom i ritmom rečenice, koji je u I A i II skupini razvučen i u izrazitim melodičnim razlikama, u I B skupini tempo je mjesto toga brži, ritam monoton, bezbojan. To proistječe iz čuvanja dugih glasova pred naglaskom i istaknute razlike između ´ i ˘ u I A i II skupini te iz gubitka dugih pred naglaskom i male razlike između dugih intonacija u I B skupini.

¹⁵ Uspor. M. Režetar, Die serbokroatische Betonung südwestlicher Mundarten, Schriften der Balkancommission, linguist. Abteilung I (Wien 1900) 12.

* Može biti samo *netjāk!*

¹⁶ Možda postoji razlika između primarnoga kratkog naglasaka i sekundarnoga (možda *ženā* i *žēna*), ali moje uho nije dovoljno osjetljivo da razabere suptilne razlike, koje se javljaju između dviju kratkih intonacija. Posve sigurno mogu bilježiti samo tri tipa »čakavskih« vrsta naglasaka, tj. dva duga ´ i ˘ i jedan kratki ´.

* Samo: *gorī*.

2. Praslav. grupa - *tǫj - > - tj - u I A i II skupini, > - t - u I B skupini, npr. *netjāk*, *prūtje*, *cvitje*, *brātja* (St. Baška), *netjāk*, *brātja**, *trēti* (Garica), *netāk*, *netākinja*** (Bogovići), *cvite* (Bajčići). Izofoni tok razvoja - *tǫj - poputno je identičan¹⁷ s prije spomenutom izofonom. Čuvanje izgovora - tj - pripada tipovima čakavskih svojstava, naprotiv tip *lište*, *prute* itd. (tj. tako, kako je u štokavskim govorima) nova je pojava, koja se obično javlja u vezi s utjecajem štokavskoga narječja.

3. U I A i II skupini *vǫ > v, va, u I B skupini > u,¹⁸ npr. *va pōju*, *va selū*, *važgāt* (St. Baška), *va štajūn*, *v Riki****, *va seli* (Rasopasno), *u škólu* »u školi«, *u kutu* »u kući«, *u sēlu*, ali *važgāt* (Poljica). Rasprostranjenost pojave posve je ista, kao kod prethodnih obilježja. v, va < *vǫ jedno je od najizrazitijih čakavskih svojstava, a vokalizaciju *vǫ > u susrećemo, naprotiv, stalno u štokavskim, čakavsko-štokavskim ili kajkavskim govorima.

Tri prije spomenute izoglose jasno svjedoče, da u krilu dijalekata zapadnog dijela otoka kljuju neke nove tendencije, identične s razvojem štokavskoga narječja. Premještanje naglasaka (osobito tipa - ' >) moglo bi biti posljedica samostalnoga razvoja tih govora, ali u vezi s tipom *lište* i s razvojem *vǫ > u treba i to pribrojiti štokavskim natruhama; one su mogle nastati bilo zahvaljujući miješanju neznatnoga procenta štokavaca (Vlaha) sa čakavskim stanovnicima I B skupine, bilo da su se ti govori još u svojoj prvotnoj domovini - vjerojatno zbog susjedstva sa štokavskim područjem - tako već pojavili.

Osim tih 3 izoglosa, koje bacaju zanimljivo svjetlo na podrijetlo stanovništva zapadnog dijela Krka, oštrini granice između I B i I A te II skupine pridonosi izofona razvoja *ě, koji je načelno na čitavom otoku isti, tj. svi krčki govori pripadaju ekavsko-ikavskom tipu. Zavisno o suglasniku, koji dolazi iza *ě, javlja se sad e, sad i; ispred prednjojezičnih tvrdih načelno *ě > e, pred svima ostalim suglasnicima i na kraju riječi *ě > i, npr. *besēda*, *cvēt*, *kolēno*, *sredā*, *tēlo*, *tēsto*, *zvēzdā*, *vēter*****, *želēzo*, *sēno*, *slēz*, *po sledū*, *dēd*, *drēn*, ali *žlibēc*, *grīχ*, *čidit*, *brīme*, *diver*, *dīžica*, *divōjka*, *krīpek*, *ponedījek*, *tīme*, *žrībe*****, *sīmo*, *kadī* (Omišalj), *bledīji*, *brēst*, *cēli*, *cēna*, *dlēto*, *lēnost*, *lētō*, *mēsto*, ali *brig^k*, *cīpat*, *ditelīna*, *drētva*, *drīmat* (Malinska).

Razlika u razvoju *ě među spomenutim skupinama javlja se samo u participu prošlom, u kojemu je u I A i u II skupini *ě > e, u I B skupini naprotiv gotovo bez izuzetka *ě > i, npr. *imēla*, *mlēla*, *videla* (Punat), *nadēla*, *smerdēlo*, *zagermēlo* (Omišalj) *imīlo*, *zgorīlo*, *razumīla*, *zagrīlo* je (Malinska).

Tendencija razvoja *ě > e u participu prošlom na području I A i II skupine tako je jaka, da se završetak -e(l), -ela, -elo itd. u tim govori-

* *netjāk*, *brātja*

** *netakinja*

¹⁷ Manjkaju mi potpuno jedino neki podaci za Punat.

¹⁸ va je u I B rječtko.

*** v *Riki*.

**** *vētēr*, *po sledū*, *dēd*, *drēn*, *žlibēc*, *dīžica*, *divōjka*, *žrībēc*.

ma isključivo ustalio, obuhvaćajući štoviše putem analogije primjere s etimologijskim *i*, npr. *govorē*, *govorēla*, *želēla*, *učinēla*, *χodēlo* (Omišalj).

Rasprostranjenost tipa *vide(l)*, *videla*, *videlo* itd. potpuno se poklapa s područjem čuvanja staroga mjesta naglasaka, i zato ta izoglosa teče duž one iste linije, koju smo označili kao granicu između I A i I B skupine. Tip *vide(l)* itd. ne obuhvaća samo I A, nego isto tako i čitavu II skupinu, što bi upućivalo na to, da je za vrijeme razvoja *ē > *e*||*i* postojala neka veza između južnih i sjeveroistočnih krčkih govora. To bi potvrđivala prije spomenuta obilježja, premda – razumije se – zajedničko održavanje takvih svojstava u I A i II skupini, kao što su stari položaj naglasaka, izgovor – *tj* – < – *tǝj* –, *v*, *va* < *vǝ, ne svjedoči ni najmanje o njihovoj bližoj srodnosti.

Stanovnici zapadnog dijela Krka – kako to suglasno proizlazi iz jezikoslovnih, historijskih¹⁹ i etnografskih ispitivanja u cijelosti su ili u najmanju ruku u znatnome dijelu, drugoga podrijetla nego ostalo stanovništvo, otoka; oni su došli na Krk nekoliko vjekova nakon doseljenja prvih slavenskih doseljenika. I dandanas – osim spomenutih već jezičnih svojstava – upućuje na to karakter selā, koja su osnovali ti kasniji slavenski kolonisti, što se savršeno odražuje u nazivima mjesta; za zapadni je dio otoka, naime, značajan velik broj malih naselja (skupne zajednice), koja nose pretežno patronimične nazive, što se u drugim dijelovima Krka, gdje postoje samo veća mjesta i gradići, gotovo uopće ne susreće.

Od nepatronimičnih naziva u zapadnom dijelu Krka treba spomenuti samo mjesta: *Njivice*, *Sv. Vid*, *Malinska*, *Porat*, *Sv. Anton*, *Sv. Ivan*, *Poljica*, *Brzac*, *Glavotok*, *Sv. Fuska*, jer ostala pripadaju u kategoriju patronimika, npr. *Bogovići*, *Barušići*, *Kremenčići*, *Ljutići*, *Milovčići*, *Oštrobradići*, *Radići*, *Žgombići*, *Milčetići*, *Sabljići*, *Strilčići*, *Turčići*, *Vantačići*, *Zidarići*, *Linardići*, *Bajčići*, *Milohnići*, *Nenadići* itd. itd.

U sjevernom, istočnom i južnom dijelu otoka, gdje se nalaze najstarija slavenska naselja ne susrećemo patronimičkih naziva, nego samo takva, kao što su: *Omišalj*, *Sužanj**, *Dobrinj*, *Gostinjac*, *Polje*, *Šilo*, *Saline**, *Rasopasno*, *Gabonjin*, *Kras*, *Risika*, *Garica*, *Vrbnik*, *Punat*, *Draga*, *Batomalj*, *Baška* itd.

*

* *

¹⁹ Nije moguće upuštati se ovdje u historijska razmatranja, pa glede pobližih informacija upućujem na specijalna historička djela, što se tiče stanovništva zapadnog dijela otoka uspor, osobito: V. Klaić, *Krčki knezovi Frankapani* (Zagreb 1901) 32 i dalje; B. Schiavuzzi, *Cenni storici sull'etnografia dell'Istria* (Atti e Memorie XVIII (1902) 370 i XIX (1903) 233). Brojne napomene o Morlacima – Vlasima na tome dijelu Krka nalazimo također u hrvatskim ispravama, uspor. *Monumenta hist. juridica Slavorum merid. VI, Zagrabiae* 1898.

* *Sužân* i *Söline*, zapravo *Sölini*.

Podjela I skupine na čiste i štokavizirane čakavske govore ima pored načelne podjele krčkih dijalekata (I i II skupina) najvažnije značenje; daljnja podjela nije više tako jasna ni izražajna. Najlakše se opažaju razlike na području II skupine, koja se raspada – kako sam već prije spominjao – na dva različita tipa: dobrinjski i omišaljsko-vrbnički. Ta dva tipa dijeli nešto različit razvoj poluglasova u jakom položaju i *l; i tako u dobrinjskom govoru (pored gradića Dobrinja, ovamo ide niz okolišnjih sela, kao što su npr. Gabonjin, Rasopasno, Kras, Gostinjac, Polje itd.) *z, *b²⁰ i l > o; bogat materijal, osobito što se tiče l naći ćemo u spomenutom već Oblakovu članku.²¹

U omišaljsko-vrbničkom tipu *z, *b > e, ali *l daje različite reflekske: tako je u Omišlju e, u Vrbniku el, a u seocima se oko Vrbnika l održalo; to je nalik na izgovor l u tuđim ustima (romanska podloga), osobito s obzirom na to što se govor Vrbnika razlikuje od okolnih sela isto tako izgovorom *z, koje se u Vrbniku – kao i u Omišlju – razvilo u er (u selima je naprotiv pretežno sačuvalo svoju prvotnu vrijednost); otud bi se i ovdje moglo govoriti o dvama govorima, naime o dijalektu gradskom ili vrbničkom i o govorima seoskim ili tipu garičkom (od sela Garice).

Sve te razlike prelaze apsolutno na drugi plan kraj spleta važnih izoglosa, koje dijele II skupinu od cijele I, a osobito I B skupine. Uzajamna srodnost II skupine još će jače izbiti, ako njenim spomenutim već zajedničkim obilježjima dodamo još i razvoj l > j i -g > -z, koje se promjene na čitavu području II skupine javljaju potpuno jedinstveno; tih obilježja nisam upotrebio pri dosadašnjem grupiranju krčkih govora, jer sežu jednako iza područja II skupine i zato ću ih spomenuti sada pri obrađivanju »zupčanja« izoglosa u prijelaznim govorima.

Prijelaznim se govorima mogu pribrojiti iz I B skupine dijalekti Njivica i Sv. Vida; prvi od njih zadržava ā bez zamjene, završetak -l, l' > j, -g > z, i u drugom susrećemo završetak -l, l' > j, -g > -z, no usto ā > a, što ga približuje dubašničkom tipu. Obilježja l' > j i -g > -z, a djelomično i završetak -l svojstva su II skupine i njihova je raširenost iza njezina područja izgubila ponešto od oštine granice između I i II skupine. Ona tu nije doduše tako oštra kao na ostalim dijelovima otoka, ali na odlomku Njivice – Sv. Vid ona je štoviše dosta izrazita, jer je tvori splet takvih linija, kao što su istočne granice prijelaza - " > ' , *z, *b > a, *l' > u, - *tōj - > - t-, tipa imila, noge, lokva, zelje.

Najizrazitije se oertava granica II i I B skupine na odlomku Dubašnice, jer je tvori splet od 15 izoglosa; one čine, da se dubašnički i dobrinjsko-omišaljsko-vrbnički govori međusobno razlikuju najjače od svih krčkih dijalekata. U odnosu na II skupinu imamo stoga u Dubašnici

²⁰ U prvotno dugim slogovima, kako u tipu dobrinjskom, tako i u omišaljsko-vrbničkom poluglasovi su se razvili u ā, otuda dakle imamo npr. u Omišlju *denška*, ali *dān* itd. Načelno dakle razvoj poluglasova, tj. razlikovanje njihove dvojake vrijednosti, koja zavisi o duljini sloga, isto je u čitavoj II skupini; u I skupini poluglasovi su bez obzira na duljinu sloga dali samo a.

²¹ Archiv f. sl. Phil. XVI (1894) 200–1.

TABELA BR. 1

	Omišalj	Vrbnik	Garica	Dobrinj	Draga	Nova Baška	Stara Baška	Punat	Njivice	Sv. Vid	Poljica	Dubašnica
Naglasak	stari	stari	stari	stari	stari	stari	stari	stari	novija	noviji	noviji	noviji
ā	ā	ā	ā	ā	ā	ā	ā	ā ^o	ā	ā ^o	ā	ā ^o
*ō, *b	e	e	e	o	a	a	a	a	a	a	a	a
*l	e	e	l	o	u	u	u	u	u	u	u	u
*r	er	er	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r
l'	j	j	j	j	l'	l'	j	l'	j	j	l'	j
-l	ništa	-l	-l	ništa	-l	-l	-l	-l	ništa	ništa	-l	-l
-g	-χ	-χ	-χ	-χ	-χ	-gk	-χ	-gk	-χ	-χ	-gk	-χ
*vōj-	-tj-	-tj-	-tj-	-tj-	-tj-	-tj-	-tj-	-tj-	-tj-	-tj-	-tj-	-tj-
tip	*mlela	mlela	mlela	mlela	mlela	mlela	mlela	mlela	mlela	mlela	mlela	mlela
mlela	va	va	va	va	va	va	va	va	va	u	u	u
*vō	nogi	nogi	nogi	nogi	noge	noge	noge	noge	noge	noge	noge	noge
noge/i	-un*	-un	-un	-un	-u	-u	-u	-u	-u	-u	-u	-u
z ruku/n	loki**	loki**	loki**	loki**	loki**	loki**	loki**	loki**	loki**	loki**	loki**	loki**
lokva / loki	zeli	zeli	zeli	zeli	zeli	zeli	zeli	zeli	zeli	zeli	zeli	zeli
zelje / zeli	zelje	zelje	zelje	zelje	zelje	zelje	zelje	zelje	zelje	zelje	zelje	zelje

* -um

** loki

²³ Kod svih tih primjera stalo mi je samo da uhvatim tip, jer se sam izraz možda u govoru ne upotrebljava: tako se npr. u Dubašci ne upotrebljava riječ *zelje*, nego se pretežno govori *broskva*.

drugi razvoj ovih svojstava: 1. tip akcenta *zvězda, súdac*, a nejednom i *žěna*; 2. $\bar{a} > \acute{a}$; 3. $*\bar{o}, *b > a$; 4. $*l > u$; 5. $*r > r$; 6. $l^* = l$; 7. $-l = -l$; 8. $-g > -g^t$; 9. tip *liš't'e*; 10. tip *imila*; 11. $*v\bar{o} > u$; 12. tip *noge > gen. sg. i nom. pl. fem.*; 13. tip *z ruku*; 14. tip *lokva*; 15. tip *zelje*.

Neću posebno iznositi daljnje podjele krčkih govora, jer ju je lako očitati s dviju priloženih tabela; prva od njih prikazuje rasprostranjenost 15 gramatičkih obilježja, po kojima sam podijelio otočke dijalekte u niz manjih ili većih skupina navedenih u tabeli br. 2.

TABELA BR. 2

I skupina: jugozapadni govori (prosječni tip sjevernih čakavskih govora).

II skupina: sjeveroistočni govori (govori sa snažnim lokalnim koloritom).

I A skupina: južni govori, čisto čakavski.

I B skupina: zapadni govori, čakavski štokavizirani.

II A skupina: dobrinjski govor.

II B skupina: omišaljsko-vrbnički govor.

I A 1: govor Drage; I B 1: govor Njivica.

I A 2: govor Nove Baške; I B 2: govor Sv. Vida.

I A 3: govor Stare Baške; I B 3: govor Poljica**

I A 4: govor Punta; I B 4: govor Dubašnice.

II B 1: govor Omišlja; II B 2a: govor Vrbnika.

II B 2: vrbnički govor (Vrbnik s okolicom); II B 2b: garički govor.

Iz tabele br. 2 vidimo, da se područje Krka – kako to uostalom obično biva – sastoji od čitave hijerarhije dijalekata, koji međusobno stoje u većem ili manjem stupnju srodnosti. To bi se moglo zamisliti kao sliku geometrijskoga tijela, kojemu bi jedna dimenzija označivala rasprostranjenost jezičnih svojstava, a druga njihov vijek i važnost. Shematski bi se to moglo prikazati u liku sada tako nemodernoga genealoškog stabla, koje ipak savršeno prikazuje bližu ili dalju međudijalektalnu srodnost.

Riječima bi se podjela krčkih govora mogla načelno ovako obuhvatiti: poslije pračakavske epohe razvile su se na Krku dvije skupine dijalekata (I i II skupina), od kojih se prva izrazito povezala s ostalim čakavskim područjem, a druga se istakla snažnim lokalnim koloritom i podijelila se uskoro na dvije ponešto različite dijalektalne varijante (dobrinjski i omišaljsko-vrbnički govor). U XV, XVI i XVII, st. u svezi s golemim opadanjem broja žitelja, napose u zapadnom dijelu otoka (malarija!), došlo je tamo »vlaško«²³ pučanstvo (vjerojatno iz Hrvatskog Primorja,*** koje reprezentiraju današnji čakavski govori s nekim štokavskim natruhama. Pošto su došli na Krk, ti se došljaci

* Ne *ř*, kako je kod Maleckoga.

** Ne Policy (kako je kod Maleckoga).

²³ Stanovnici Krka nazivaju još i dan današnji ljudstvo Hrvatskog Primorja*** »Vlasima« (uspor. naziv: Morlački kanal). U Malinskoj mi npr. kažu, da *Poljičani, to su isto Vlasi ili Tataturci*; prezime Vlašić u zapadnom je dijelu otoka dosta često, a u gornjem dijelu Dubašnice još se ističu razvaline davnoga sela Vlašići.

*** Uglavnom s Velebita!

počinju saživljivati sa starijim pučanstvom i na taj su način, na mjestima doticaja tih dviju skupina pučanstva nastajali prijelazni govori; slično je zbog susjedstva I A i II skupine nastalo neko nazupčenje izoglosa, a samim time i neznatno zatiranje dotadašnje oštrine dijalekatskih granica. Nije također isključeno, da je I A skupina zahvatila nekadašnje područje II skupine i da je njene malobrojne zastupnike (ne bez traga, uspor. razvoj *l) progutala u svoj organizam.

Iz toga, što sam rekao na početku ovoga članka o načinu postupanja pri grupiranju dijalekata, posve jasno proizlazi, da svoj članak ne smatram ni iscrpnim²⁴ primjerom podjele krčkih govora, ni konačnom riječju u toj stvari. Glavni je moj cilj bio da prikazem različita gledanja na posljednje pokušaje klasifikacije tih dijalekata te da istaknem načelne okvire za buduća specijalna istraživanja. Ti načelni okviri – to je podjela krčkih govora na dvije glavne skupine (I i II), koje se opet dijele na dvije podskupine (I A i I B, II A i II B); ta podjela neće – nadam se – pretrpjeti važniju promjenu, a daljnja istraživanja treba da je još jače utvrde.

OBJAŠNENJA MAPE

Skupna izoglosa br. 1 označuje istočnu i sjevernu granicu razvoja poluglasova u jakom položaju $> a, *l > u$, tipa *noge* – gen. sing. i nom. akuz. pl., tipa *lokva* i *zelje*. Na istok i sjever od crte br. 1 imamo *o, *b $> e$ || *a* ili *o* || *a* (zavisno o dijalektu, *l $> e(l)$, *o* ili *l*, tip *nogi* – gen. sing. i nom. akuz. pl., tip *loki** i *zeli*).

Skupna izoglosa br. 2 označuje sjevernu i istočnu granicu akcenatskog tipa *zvězda*, *súdac*, razvoja **-tǝj-* $> -t'$, *ě $> i$ u partic. pret. akt. Na sjever i istok od izoglose br. 2 drži se oksitoneza tipa *zvězdā*, *sūdāc*;

²⁴ Pri grupiranju dijalekata zahtijevam i sam poznavanje čitava sistema istraživanih govora i iscrpnost svih postojećih razlika među njima. Što se tiče Krka svijestan sam da u svoj popis od 15 obilježja nisam unio sve, štoviše, ni važnije razlike, jer mi nije potanje poznata njihova rasprostranjenost. Svracam pozornost npr. na razvoj *e, *o* (Dubašnica!), na završetak lok. sing. masc. i neutr., gen. pl. masc. i neutr., kao i na predmetak *vi-*. Budućim istraživačima prepuštam, da riješe ove važnije razlike u Meyerovu i momemu materijalu: 1. prema Meyeru u Omišlju $\xi < \bar{u}r$, u Vrbaniku $< er$, a ja sam naprotiv u oba mjesta zabilježio *er*. 2. Meyer bilježi u Dubašnici *lj > j*, u Staroj Baški *lj > lj*, a ja obratno: u Staroj Baški *l' > j*, a u Dubašnici – barem u staroga pokoljenja – *l'* se drži, premda se u naseljima koja leže uz cestu Krk – Omišalj – osobito kod mlađega pokoljenja – već susreće *l' > j*. 3. U Krasu sam zapisao *va*, Meyer *ua*. 4. *stj (*skj) $> \bar{s}t'$ na čitavu području, uspor. s prije rečenim. 5. Cakavizam se u Novoj Baški, Batomlju i Jurandvoru u načelu javlja podjednako, tj. $\bar{c} > c$; $\bar{s}, s > \bar{s}$; $\bar{z}, z > \bar{z}$ (uspor. moj Cakawizm, Prace Komisji Jęz. Pol. Akad. Um. nr 14, Krakow 1929), u Mayera $\bar{c} > \bar{c}$ (!); $\bar{s}, s > \bar{s}$; $\bar{z}, z > \bar{z}$. 6. Što se tiče mjesta naglasaka, ja razlikujem dva stadija: stari i noviji, a Meyer tri: stari, srednji i novi. Noviji stadij, a ne srednji, zabilježio sam u Njivicama, Sv. Vidu, Dubašnici i Linardićima; stari, a ne srednji u Dobrinju; stari (i to potpuno sačuvan), a ne novi u Staroj Baški.

* Nije, kako smo već vidjeli, *loki*, nego *loki*!

drže se i grupa $-tj < -*t\bar{o}j$, i $*\check{e} > e$ u partic. pret. akt. (tip *iměla*, čak i *govorĕla* itd.).

Izoglosa br. 3 označuje zapadnu i južnu granicu razvoja $*v\bar{o} > va, v$; u zapadnom je dijelu otoka načelno $*v\bar{o} > u$.

Izoglosa br. 4 – to je južna i zapadna granica razvoja $l > j$; osim zatvorenoga područja, $j < l$ javlja se osamljeno u Staroj Baški.

Izoglosa br. 5 označuje južnu i zapadnu granicu zamjene $-g > -\chi$; u zapadnom dijelu otoka, a tako i u Novoj Baški $-g$, odnosno $-g^k$) čuva se bez promjene.

Izoglosa br. 6 ocrta područje razvoja $\bar{a} > \acute{a}$ ili ${}^u\acute{a}$; ovamo ide Dubašnica i Sv. Vid ($\bar{a} > \acute{a}$) kao i Punat ($\bar{a} > {}^u\acute{a}$).

Izoglosa br. 7 – to je sjeverna granica čuvanja $-l$.

Izoglosa br. 8 označuje sjeveroistočnu granicu završetka $-u$ u instrumentalu sing. fem.; u sjeveroistočnim govorima imamo $-un$.

Izoglosa br. 9 ocrta područje razvoja $*r > er$.

Izoglosa br. 10 ocrta cakavsko područje ($\check{c} > c$; $\check{s}, s > \acute{s}$, odnosno s ; $\check{z}, z > \acute{z}$, odn. $\check{z}$).

Izoglosa br. 11 – to je sjeverna i južna granica razvoja $*\bar{o}, *b > o \parallel a$, $*l > o$; na sjeveru (u Omišlju) $*\bar{o}, *b > e \parallel a$, $*l > e$, na jugu (tip vrbničko-garički) $*\bar{o}, b > e \parallel a$, ali $*l > el$ (u Vrbniku) ili l (u Garici i okolišnim seocima).

Na čitavu otoku, s izuzetkom gradića Krka (Veglia), žive Hrvati. U gradiću Krku većina je stanovnika talijanske narodnosti (na mapi krug nije ispunjen).*

S poljskoga preveo Ive Jelenović

* Treba imati na umu, da je ovaj rad pisan god. 1929.